

és egy Balázs Katalin újságíró által szerkesztett kisebb kiadványon (2012) kívül nem rögzítődött mindaz, amit e kiemelkedő, sokoldalú tehetséggel megáldott néhai ember az élete során maga számára hasznos tudásként felhalmozott. E keserű, elszalasztott lehetőségeként megélt személyes tapasztalat győzött meg igazán az egyéniségkutatások végzésének halaszthatatlan fontosságáról, és tette egyértelművé számomra, hogy egy-egy népi specialista tudása mekkora értéket képvisel, s milyen kár, ha az végleg feledésbe merül. Persze, nem kell és nem is lehet mindent „megmenteni”. De Tankó Fülöp Gyugyuvával a szerzőnek tovább kell folytatnia az elkezdett eredményes munkát. Bár már 2008-as kötetének 20. oldalán jelezte Magyar Zoltán, hogy célszerű lenne pontot tenni a gyűjtés végére, mégis – szerencsés módon – később a folytatás mellett döntött. Ennek eredménye a mostani kötet is, melynek 31. oldalán teszi ki az újabb pontot: „ez a határvonal 2022 februárjában jött el” – írja.

Lábjegyzetben azért még megjegyzi: „Tankó Fülöp Gyugyu történetmondói repertóriumának és ismeretanyagának kimeríthetetleniségéhez adalék, hogy a jelzett legutolsó gyimesi látogatásunk alkalmával három nap alatt mintegy félszáz olyan történetet és tucatnyi proverbiumot mondott el, melyekről korábban nem esett szó.” Mindez bizakodásra adhat okot nekünk, olvasóknak, a munka folytatását illetően. Gyugyu prózaepikai ismeretanyagának további kutatása mellett ugyanakkor hasonló lehetőséget és fantáziát látok a feljegyzéseinek, kéziratainak, személyes iratanyagának, így például a „kockás füzetben göcsörtös és suta betűkkel, akkurátusan vezetett” magyarországi útinaplójának a majdani szakszerű feldolgozásában is. Addig is, mindenkinek ajánlom elolvasásra „egy”/ „a” farkasokpataki mesélő ember 2022-ben megjelent történeteit.

Nagy Zsolt

Komplex viszonyrendszerek Kostelekben

Gyórfy Eszter: Átrajzolt határok. Felekezeti együttélés, vallási és etnikai kötődések Székelyföld és Moldva határán. Balassi Kiadó, Bp. 2021., 328 old.

Gyórfy Eszter *Átrajzolt határok. Felekezeti együttélés, vallási és etnikai kötődések Székelyföld és Moldva határán* című könyve a szerző 2020-ban megvédett doktori disszertációjának anyagát tartalmazza. Kutatásának tárgyát a Székelyföld és Moldva határán található Kostelek, egy nyelvi, vallási és kulturális szempontból sajátos helyzetben lévő település képezi. A szerző a 2021-ben megjelent könyvében arra keresi a választ, hogy hogyan, mikor és kik számára léteznek/léteztek, illetve nyilvánulnak/nyilvánultak meg a közösséget megosztó felekezeti és etnikai határok és kötődések. Mikor, miért, milyen körülmények között jöttek ezek létre? Mi a tartalmuk, jelentésük, relevanciájuk? Milyen helyzetekben fontosak és mikor nem?

A könyv olvasása során az olvasó előtt is körvonalazódik, hogy a kosteleki etnikai és vallási

viszonyok tanulmányozása bonyolult feladatnak tűnik, hiszen a korábban egységesen görögkatolikus vallású lakosság mára már ortodox és római katolikus vallású, azonban a statisztikai adatok csupán szimbolikus elkülönülést takarnak, hiszen a településen nincsenek kulturális és nyelvi különbségek, az itt élők magyarul beszélnek a családban és a közösségben egyaránt. Részletes betekintést nyerhetünk azokba a folyamatokba, illetve társadalmi gyakorlatokba, amelyek során a közösségen belüli határok alakultak ki és teremtődtek újjá.

A vallási felekezetek viszonyrendszere kapcsán a vallási-etnikai kötődések kerülnek vizsgálat alá a XX. századra és napjainkra vonatkoztatva, két folyamat révén, melyre utal az „átrajzolt határok” megnevezés is. A Kostelekben zajló vallási-etnikai

Czekes-Posztuly Tünde (1986) – doktorandusz, Kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Hungarológiai Doktori Iskola, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, posztulytunde@gmail.com

folyamatok kötődéseit nemcsak a politikai, egyház-politikai helyzet, hanem a demográfiai, nyelvi és társadalmi változások is befolyásolták. A könyvben végigkövethetünk két nagyobb korszakot a falu betelepülésétől kezdve egészen 1948-ig, illetve 1948-tól az 2020-as évekig. A részfejezetek a nemzeti és valláspolitikai törekvések időszakait jelölik. A szerző bemutatja azt is, hogy a korszakokban zajló változások (politikai, közigazgatási, egyházszerkezeti) milyen hatással voltak a kostelekiek életére, illetve az egyházi viszonyok hogyan befolyásolták a kostelekiek pasztorációs ellátottságát, valamint átfogó képet kapunk a falu demográfiai, nyelvi és oktatási helyzetének alakulásáról is.

A felekezeti együttélés viszonyát a jelenben is kutatja a szerző. A két felekezetet meghatározó rendszereket bemutatva képet kapunk a határok áthágásának intézményeiről, a vegyes házasságokról és a komaságokról is. A kötetben a kostelekiek „ön-ellátó” vallásosságát, az egyházi elöljáró és a hívek kapcsolatát, a szentelmények használatát, a halotti szokások, a hétköznapi és vallási ünnepek részletes bemutatását is olvashatjuk. Átfogó képet kapunk a Kostelekben jelen lévő társadalmi és vallási élet bizonyos szegmenseiről, valamint azokról a részletekről, ahol a kosteleki két felekezet híveinek határai elmosódnak vagy megnyilvánulnak. A szerző a 19. század végétől napjainkig részletesen bemutatja az egyházak történetét, az egymás után cserélődő nemzetépítési folyamatok hatásait, a vallásfelekezetek változó viszonyrendszerét, a nyelvhasználat változásait, illetve az előzőek hatására kialakuló vallási-etnikai kötődéseket.

A kosteleki két felekezet viszonya konfliktusmentesnek mondható, és nagyon vékony a választó határ a felekezetek között. A közösségi kapcsolatok is ezt bizonyítják, illetve az egyén átjárása a felekezetek között szabad. Az idők folyamán kialakult a kostelekiség, vagyis a környező településektől való különbözőség tudata, melyet később számos tényező is megerősített. Később a politikai és történelmi események hatására a „kostelekiek” „románok” és „magyarok” lettek. Természetesen ez egy összetett folyamat, mely mögött a vallási és az etnikai határok

átlépésének dinamizmusát is felfedezhetjük, mely segíti a közösséget abban, hogy egyfajta egyensúlyi állapotot fenntartsanak a közösségben. A falu életében előforduló konfliktushelyzetek nagy része abból adódik, ha valaki ezt az egyensúlyi állapotot figyelmen kívül hagyta. A könyv olvasása során körvonalazódik a közösség működését biztosító szabályrendszer egyensúlya, illetve az azt megbontó erők dinamikája.

Egyfajta „köztes” állapotról is beszélhetünk a kostelekiek kapcsán. Ennek ellenére az etnikai határok létezéséről számol be a szerző, ám ezek a határok képlékenyek és átjárhatók. A szerző szerint ezek a folyamatok három szinten zajlottak a településen. Elsőként az egyházi és állami szervek intézményes szintjét emeli ki, másodikként pedig az egyházak és azok képviselői személyes szintjét. Ők közvetítenek a helyiek és a világiak között, öntudatlanul is alakítva a közösség eseményeit, elősegítve ezzel a közösségen belüli határok megerősítését vagy átjárhatóságát. A harmadik szinten maguk a kostelekiek állnak, akik vallásváltásait komplex dinamikák alakították. A néha etnikai különbségként értelmezett vallási különbségek nem bírnak nagy jelentőséggel, mert olykor láthatatlanok, illetve a helyiek képesek átértékelni a saját vallási és etnikai kötődéseiket, valamint ezeket új perspektívába helyezni a közösségben elfoglalt szerepük miatt. A közösség iratlan szabályai közé tartozik az is, hogy az egyén a másik egyház és annak tagjai iránt kimutassa a tiszteletét, ellenkező esetben jelzésértékvé válik ez a gesztus.

A helyi vallásos képezetek alakulására nagy hatást gyakorolt az a tény, hogy a kostelekiek a 19. század közepétől a csíkszépvízi görögkatolikus egyház kötelékébe tartoztak, és nem részesültek állandó pasztorációban, aminek következtében kénytelenek voltak egy önellátó vallásosságot kialakítani, ami lényeges hatással volt vallásos képzeikre és gyakorlataikra egyaránt. A helyi papok személyisége, temperamentuma mindig nagyban alakította a helyiek vallásos életét.

A kostelekiek alapvetően egyetlen közösséget alkotnak, és számukra a vallási és etnikai határok kisebb jelentőséggel bírnak, mint a társadalmi kapcsolatok vagy az egyéni, családi előrehaladás. A szerző egy

komplex viszonyrendszert azonosít, mely a település egyházi és világi előjáróinak hatására, valamint a kosteleki közösség társadalmi, nyelvi, gazdasági viszonyainak függvényében minden korban alakult, változott. A 20. század közepén létrejött vallási elkülönülést is a társadalom belső kapcsolatrendszeri és ellentétei befolyásolták, az új szimbolikus határok is ezek mentén alakultak ki, és az új vallási és etnikai kötődések is a közösség belső dinamikái szerint formálódtak, illetve formálódnak mind a mai napig.

Az *Átrajzolt határok* című könyv terjedelme 328 oldal. A könyv fejezeteibe illesztett képek és a képek

alatt található magyarázatok gazdagon illusztrálják a szerző által leírtakat hat fejezeten keresztül. A hetedik fejezetben található összegzés után a nyolcadik fejezetben találjuk a hivatkozott görögkatolikus és római katolikus egyházmegyei sematizmusok jegyzékét, valamint a kötet gazdag szakirodalmi jegyzékét. A kötet utolsó részében a függelék található, amelyben népszámlálási statisztikák, egyházmegyei sematizmusok, a felhasznált anyakönyvek adatai és a képmelléklet kapnak helyet.

Czekes-Posztuly Tünde

Egy rejtett világ feltárulkozása – a népi és a hivatalos gyógyászat kapcsolata egy gyógyszerész szemüvegén keresztül

Id. Veress László–Nagy Zsolt (szerk.): Népgyógyászat és hivatalos orvoslás határán. Segesvár gyógyszerészet történeti emlékei. Studium Kiadó, Marosvásárhely, 2021. 447 old., 593 fénykép

A kötet id. Veress László nyugalmazott főgyógyász utóbbi fél évtizedben megjelent gyógyszerészettörténeti témájú cikkei foglalja magában, amelyek Segesvár gyógyszerészettörténeti emlékeibe nyújtanak betekintést. A szerző a segesvári tárgyi emléktanyagban fennmaradt patikai állványedények felirataiból kiindulva rekonstruálja az erdélyi város 18–19. századi gyógyászatát, annak előzményeit, tárgyalja alakulástörténetét és a gyógyító hatású anyagok ma is ismert alkalmazási formáit.

Id. Veress László munkássága révén egy olyan könyvet tarthat a kezében az olvasó, amely nem csak orvosi, gyógyszerészeti szempontból tartalmaz fontos tudnivalókat, de gazdag néprajzi adalékokban, illetve magában foglal kultur- és művelődéstörténeti adatokat egyaránt, néhol egyháztörténeti emlékekre támaszkodva. A szerteágazó és mégis egy pontba összefutó információk között bármely tudományterület iránt érdeklődő olvasó a kedvére válogathat. A kötet hiánypótló és egyedi módon veti górcső alá a hivatalos és a népi gyógyászat kapcsolódási

pontjait, mindezt a segesvári patikai állványedények felirataiból kiindulva.

A kézirat, amely a könyv alapját nyújtja, id. Veress László utóbbi fél évtizedben publikált gyógyszerészettörténeti tematikájú munkáit gyűjti össze, de tartalmaz 45 olyan cikket is, amelyek korábban nem jelentek meg. Az adatok, amelyekkel a könyvben találkozunk, elkalauzolnak bennünket egy ismeretlen világba, ahol karon ölt bennünket a szerző, és lépésről lépésre tárja fel és érteti meg velünk ezt a különálló és általánosságban csupán szakemberek által ismert környezetet. A könyv betekintést nyújt segesvári kötődésű gyógyszerészek, illetve orvos-botánikusok életrajzi adataiba is, így a kötet átfogó képet formál a segesvári gyógyszerészet történetéről.

A címválasztás lényegre törő, rámutat a népi gyógyászat és a hivatalos orvoslás egybefonódó, nehezen elkülöníthető kapcsolatára. Erre a bevezetőben Nagy Zsolt, a kötet szerkesztője is felhívja az olvasó figyelmét: „jól kifejezi azt a vékony határvonalat, amely mentén a népi és magaskultúra, a hiedelmekkel

André Mária Irén (1995) – doktorandusz, Kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Hungarológiai Doktori Iskola, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, szireenke@gmail.com